

УДК 37.018.42-056.34-053.4:37.026:159.952.13

СТАВЛЕННЯ РОДИНИ ДО ФЕНОМЕНУ УЛЮБЛЕНОЇ ІГРАШКИ У ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Ірина Омельченко, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна; iramel210781@ukr.net

Стаття присвячена висвітленню результатів емпіричного дослідження ставлення родин, які виховують дошкільників із затримкою психічного розвитку до феномену внутрішньособ'єктного спілкування з персоналізованим Іншим (зокрема, з улюбленою іграшкою) у дітей зазначеної категорії в порівняльному аспекті з дітьми двох груп: із загальним недорозвитком мовлення III рівня і типовим психофізичним розвитком.

Ключові слова: хронотоп, спілкування, улюблена іграшка, «олюднення», затримка психічного розвитку, дошкільники, батьки, родина.

Ірина Омельченко, Институт специальной педагогики Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев, Украина

Отношение семьи к феномену любимой игрушки у дошкольников с задержкой психического развития

Статья посвящена освещению результатов эмпирического исследования отношения семей, воспитывающих дошкольников с задержкой психического развития к феномену внутрилично-объектного общения с персонализированным Другим (в частности, с любимой игрушкой) у детей указанной категории в сравнительном аспекте с детьми двух групп: с общим недоразвитием речи III уровня и типичным психофизическим развитием.

Ключевые слова: хронотоп, общение, любимая игрушка, «очеловечивание», задержка психического развития, дошкольники, родители, семья.

Iryna Omelchenko, Institute of Special Pedagogy The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Family attitudes to the phenomenon of a favourite toy of preschool children with developmental delay

The article describes the empirical research of families having pre-school children with developmental delay concerning their attitude to the phenomenon of intra-subject personalized communication with Other (especially, with a favourite toy) of such children in comparison of children from two groups: children with general speech underdevelopment of the III level and children with typical psychophysical development. It is proved theoretically that a favourite toy in preschool age is integrated into the structure of child's communication chronotope and serves as a personalized Other. The role and functions (manipulative, development of self, communicative and playing) for children mental development of a favourite toy are outlined. Existence and functioning of the specific favourite toy phenomenon in the structure of communication chronotope of preschool children with developmental delay was found out with the help of the

questionnaires for adults. Existence of the favourite toy phenomenon, its types are revealed. The studied parents confirm existence of a favourite toy as an object of affection of their children. The survey results show particular attitude to a child's toy, existence of a joint living space with it, toy engagement into everyday life, communications with it. The surveyed family not only marks importance of communication with a child's favourite toy, but also states a positive impact on this phenomenon in the context of children playing activities.

Keyword: chronotope, communication, favourite toy, «hominization», developmental delay, preschoolers, parents, family.

Актуальним напрямом реалізації формування хронотопу комунікативної діяльності у світлі викликів сьогодення є розгляд простору внутрішньособ'єктного спілкування з улюбленою іграшкою дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Не випадково в багатьох літературно-художніх та мистецьких творах – казках, байках, повістях, оповіданнях та анімаційних фільмах – люди наділяють тварин здатністю не тільки відчувати, а й думати, говорити людською мовою. Подібним чином люди приписують людські властивості тим чи іншим феноменам природи, а також речам, і одним із таких культурних артефактів для дитини-дошкільника є улюблена іграшка.

«Олюднення» тварин, рослин, речей (у нашому випадку улюбленої іграшки) сприяє розвитку в дошкільників із затримкою психічного розвитку таких якостей, як любов до довкілля, співчуття, турбота про оточуючих.

Максимальне розширення простору спілкування дитини сприяє «олюдненню» всього навколишнього рукотворного (предметного) та природного середовищ. Це «олюднення» є основою наділення предметного та природного середовищ ціннісними значеннями. Речі, предмети вводяться в простір спілкування, але при цьому вони виступають не у власне матеріальному об'єктивному бутті, а як суб'єктивовані, що стали носіями цінностей, і саме цим підтвердили власне право бути введеними в систему людського спілкування. Це означає, що суб'єкт-об'єктні взаємини не обмежуються пізнавальними моментами, а повинні розглядатися в контексті присвоєння цінностей. Присвоєння цінностей ставить дитину по відношенню до об'єкта в позицію суб'єктивної активності, яка може носити риси ціннісно-вибіркового характеру (особливо в грі). Саме ціннісний аспект комунікативної діяльності робить дитину неповторною і вимагає індивідуального підходу до неї.

Простір внутрішньособ'єктного спілкування з улюбленою іграшкою є майже не розкритим у психолого-педагогічних наукових розвідках. Лише окремі аспекти цієї проблеми висвітлені у дослідженнях: відображеного «Я» у структурі самосвідомості (О. Васіна, 2006) [2]; психологічних особливостей наочної форми самосвідомості в дитячому віці (С. Мінюрова, 1995) [3]; ролі іграшки в психічному розвитку дитини (В. Абраменкова, 2006; М. Каган, 1988; В. Мухіна, 1988; О. Смирнова, 2005 та ін.) [1; 5; 7]; ідеології антропоморфізму на моделі ляльки (І. Морозов, 2011) [4]; теорії і технології діагностики комунікативної діяльності з улюбленою іграшкою (І. Omelchenko, 2014) [9].

Тому, мета статті полягає у науковому обґрунтуванні та емпіричному дослідженні феномену внутрішньособ'єктного спілкування з улюбленою іграшкою дошкільників із затримкою психічного розвитку у порівнянні з дітьми із загальним недорозвитком мовлення III рівня (далі ЗНМ) і типовим психофізичним розвитком (далі ТПР). Визначена нами мета вимагає вирішення наступних завдань: *по-перше*, теоретично обґрунтувати нагальність вивчення феномену внутрішньособ'єктного спілкування з улюбленою іграшкою та з'ясування його функцій в аспекті комунікативного розвитку; *по-друге*, за результатами емпіричного дослідження висвітлення особливостей ставлення родини до існування феномену комунікативної діяльності з улюбленою іграшкою у

дошкільників із затримкою психічного розвитку в порівняльному аспекті з дітьми із ЗНМ і ТПР.

У процесі розвитку образу «Я» у дитини відбувається «олюднення» предметів зовнішнього середовища. Крім того, в процесі комунікативної діяльності дитини з об'єктами зовнішнього середовища за типом їх «олюднення» відбувається «винос» дитиною на дані об'єкти власної душі, переживань, внутрішнього світу. Фактично, в уявленні дитини про внутрішній світ улюбленої іграшки ми бачимо картину її власного життя, досвіду. У даному випадку ми маємо справу з екстеріоризаційною ідентифікацією (В. Мухіна), за якої власні почуття, мотиви переносяться на Іншого [5]. Дитина не просто вірить у те, що улюблена іграшка має певні риси й переживає певні почуття, але вона впевнена в тому, що сама конструє образ партнера зі спілкування, проєктуючи власні думки та почуття, бажання на «модель».

Дошкільник легко ідентифікується із лялькою або іншою улюбленою іграшкою (плюшевим ведмедиком, машинкою, роботом): іграшці він приписує той чи інший стан, який відомий самій дитині (екстеріоризаційна ідентифікація), потім дитина ідентифікується з цим станом іграшки й діє в грі від її та від свого імені. Не тільки сюжет, а й переживання ідентифікаційних станів захоплюють дитину і надають грі особливої значущості.

Саме психологічні мотиви створення улюбленої іграшки як свого двійника, alter ego людини, використання її в якості інструменту при вибудовуванні структури особистості, актуалізації «Я», усвідомленні опозиції «Я-Інший» та організації взаємодії з Іншим, надають їй феноменальну значущість у культурі. І саме психологічні витoki феномену улюбленої іграшки є, з нашої точки зору, ключем до розуміння її сутності. У цьому зв'язку, важливо окреслити її функції: *маніпулятивну, розвитку «Я» дитини, комунікативно-діалогічну та ігрову.*

Маніпулятивна функція полягає в тому, що улюблена іграшка відкрита як для діалогу, так і для жорсткого монологу в ставленні до Іншого. Як і в іграх із комахами, пуголовками, так у грі з улюбленою іграшкою дитина реально може відчувати себе володарем, де вона має право визначати умови та де їй під силу досягти будь-якого результату: від зміни вигляду іграшки у відповідності зі своїми бажаннями аж до її знищення. Той, хто маніпулює улюбленою іграшкою, повною мірою відчуває себе деміургом, богом-Творцем. На думку Е. Шострома, «маніпулятор» – це людина, яка вибудовує свою життєву стратегію в системі жорстких ритуалізованих міжособистісних взаємин, для якого будь-яке «зовнішнє» або «інше» завжди тотожне речі. Причому така побудова життєвої стратегії гальмує розвиток «Я» і в кінцевому рахунку знищує його [8, 132].

Інший смисл знаходить улюблена іграшка в руках людини – «актуалізатора», який з її допомогою намагається усвідомити приховані таємні властивості власного «Я». У цій ситуації вона виступає як олюднене втілення Іншого – непізаного, можливо ворожого та небезпечного (Чужого), але обов'язково наділеного властивостями живого. У цьому випадку вступають у дію правила взаємин з іншими об'єктами такого роду. Маніпуляції можливі тільки при дотриманні певних «правил гри». «Живій улюбленій іграшці» неможливо відірвати голову або безкарно її знищити, оскільки це загрожує серйозними наслідками для особистості маніпулятора.

Функція розвитку «Я» передбачає необхідність звернення до аутизму та егоцентризму як явищ психічного життя людини, які, з нашої точки зору, допомагають пояснити існування феномену улюбленої іграшки, і ляльки зокрема. Роль і значення аутизму та егоцентризму в житті дитини детально дослідив Ж. Піаже. Основний сенс аутизму полягає – в нерозрізненні внутрішнього від зовнішнього. У перевазі внутрішнього над зовнішнім. У теорії Ж. Піаже це відповідає акту асиміляції – введенню дитиною нових проблемних ситуацій до складу тих, з якими вона вже знайома, за допомогою засвоєних і доступних схем поведінки. Визначені дії, на думку Ж. Піаже, в процесі гри, дають змогу

дитині опанувати світом, а тому, світ постає в очах дитини віддзеркалено відповідно до її внутрішнього «Я» [6].

З аутизмом у теорії Ж. Піаже співвідноситься поняття егоцентризму – стан, який він вважає перехідним ступенем від аутизму до орієнтованого на зовнішню реальність логічного мислення [6]. Основними ознаками егоцентризму є: неможливість стати на позицію іншого, наділення речей власними спонуканими, незацікавленість у співпраці з іншими людьми.

Лялька або її аналог – улюблена іграшка є універсальним засобом виходу зі стану вікового «дитячого аутизму», який характеризується граничним егоцентризмом і сконцентрованою дитини на собі.

Комунікативно-діалогічна функція передбачає, що одним із способів спілкування дитини з лялькою чи іншою улюбленою іграшкою є постійний діалог із нею. Це один із найважливіших ігрових предметів, що допомагає дитині долати первісну закритість, виявляти комунікативні властивості власного «Я», надавати їм характер активного діалогу зі світом. При цьому аналогом ляльки може бути будь-який інший суб'єкт, відкритий для діалогу, про що свідчить, наприклад, використання дітьми в рольових іграх замість ляльок власних пальців чи уявних партнерів. Схильність дітей до такого роду ігор цілком узгоджується з наївним «анімізмом», властивим дитячому мисленню, здатністю олюднювати неживі предмети. Таким чином, можна говорити про наявність уродженого механізму, що дає можливість вибудовувати діалогічні відносини та формувати «Я» дитини, навіть якщо з тих чи інших причин її спілкування з іншими людьми набуває рис ускладненого.

Важливим етапом у вибудовуванні діалогічних взаємин із навколишнім світом є усвідомлення опозиції «Я»-«Інший» і розмежування «Свого» та «Чужого», що на певному етапі виступає як непізнане та небезпечне.

Ігрова функція улюбленої іграшки полягає у встановленні емоційного контакту з ігровим предметом. Комунікативна діяльність у грі з улюбленою іграшкою – досить важлива складова у вихованні дітей, особливо дівчаток. Граючи з лялькою, особистість моделює різні соціальні ролі, одержує навички сімейних відносин, навчається турботі й жалю, розігрує різні побутові ситуації й способи виходу з них. У таких іграх з лялькою діти моделюють різні стратегії поведінки, які будуть відтворюватися в дорослому житті, коли дитина підросте. При конструюванні ігрових переваг необхідно мати на увазі, що прагматика ігор хлопців істотно відрізняється від прагматики ігор дівчат. Дівчата моделюють у іграх різні типи жіночої діяльності («магазин», «лікарня», «школа») і внутрішньосімейні стосунки, взаємини батьків та різні домашні роботи. Хлопці у своїх маніпулятивних іграх із антропоморфними предметами набагато більше місця приділяють пригодницько-авантюрним сюжетам із ситуаціями конфлікту та насильства, жорсткої змагальності та конкуренції (різного типу «війни», в тому числі «бандитські розбірки», земні та космічні подорожі з використанням різних «транспортних засобів») [4; 5].

У психологічній теорії феномен улюбленої іграшки в житті дитини практично не вивчений, відсутній його опис та наукове визначення, наявні лише окремі згадки про нього в роботах О. Васіної, О. Леонтєва, С. Мінюрової, В. Мухіної, А. Співаковської. Крім того, улюблена іграшка не розглядалася як засіб розвитку внутрішньосуб'єктної комунікації, взаємодії і діалогу дитини, є лише окремі дані, які опосередковано вказують, але не доводять, що улюблена іграшка може виступати засобом розвитку спілкування. Важливими є дані С. Мінюрової (1995), яка вважає, що існує наочна форма самосвідомості – сукупність злитих воедино уявлень дитини про себе та об'єкти оточуючого життєвого середовища.

С. Мінюрова уточнює також, що взаємодія з неживими об'єктами (іграшками) набуває для дитини особливого значення: «я їх люблю», «щоб з ними товаришувати», тобто навіть під час взаємодії з іграшками провідною залишається потреба дитини у

висловлюванні власної симпатії до оточуючих; бажання вступити в контакт з ними. Цей факт дослідниця пов'язує з тим, що з якихось причин ця потреба дитини у взаємодії з людьми не задовольняється, і вона звертається за спілкуванням і дружнім ставленням до іграшок, приписуючи їм людські якості [3]. Наділяючи іграшки цими якостями, дитина «олюднює» їх. Процес «олюднення» об'єктів зовнішнього середовища, на думку С. Мінюрової, є дуже важливим показником функціонування психіки дитини.

Отже, саме завдяки «олюдненню» зовнішнього об'єкта, у даному випадку – іграшки, приписування цьому об'єкту власних неспіхичних якостей дитини, відбувається винос на зовні свого «Я». Саме цей процес олюднення зовнішнього світу та поступового виносу зовні своїх умінь, переживань, думок, через взаємодію із зовнішніми об'єктами та продуктів цієї взаємодії є основою для розвитку психіки дитини.

З метою дослідження простору внутрішньособ'єктного спілкування з улюбленою іграшкою з позиції родини нами фіксувались наступні показники: існування феномену улюбленої іграшки; опис улюбленої іграшки; епізод прихильності дитини до улюбленої іграшки; призначення улюбленої іграшки з точки зору батьків.

Вибірка дослідження: емпіричним дослідженням було охоплено 394 родини дітей дошкільного віку. Досліджувані родини було згруповано в 6 експериментальних груп: 80 родин дітей середнього дошкільного віку із затримкою психічного розвитку (ЕГР 1); 85 родин дітей старшого дошкільного віку із ЗПР (ЕГР 2); 58 родин дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня (ЕГР 3); 59 родин дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня (ЕГР 4); 55 родин дітей середнього дошкільного віку із типовим психофізичним розвитком (ЕГР 5); 57 родин дітей старшого дошкільного віку із ТПР (ЕГР 6).

Метод анкетування батьків про існування феномену улюбленої іграшки. Процедура анкетування батьків передбачала, відповіді на наступні запитання: 1) Чи є у Вашої дитини улюблена іграшка? 2) Яка вона? 3) Опишіть епізод прихильності Вашої дитини до улюбленої іграшки. 4) Як Ви думаєте, для чого потрібна дитині улюблена іграшка?

Результати дослідження. Аналізуючи результати анкетування дорослих, ми отримали змістовні дані. Кількісні дані, отримані в процесі дослідження, представлено в таблиці.

По-перше, більшість батьків, які виховують дітей із ЗПР середнього (90 %) та старшого (60 %) дошкільного віку ствердно відповіли на запитання анкети щодо існування феномену улюбленої іграшки, а батьки, які виховують дітей середнього (69,5 %) та старшого (30,5 %) дошкільного віку із ЗНМ III рівня також підтвердили існування феномену улюбленої іграшки у власних дітей і (80 %) батьків, які виховують дітей середнього дошкільного віку із ТПР (ЕГР 5), і (89,5 %) батьків, які виховують дітей старшого дошкільного віку із ТПР (ЕГР 6) дали позитивну відповідь на зазначене запитання анкети.

По-друге, цікаві результати були отримані на друге запитання анкети. Так, наприклад на думку батьків у дітей середнього (90,3 %) та старшого (54,9 %) дошкільного віку із ЗПР переважають образні іграшки, і лише в (9,7 %) дітей середнього дошкільного віку із ЗПР зафіксовані в перевазі технічні іграшки, а в (45,1 %) дітей старшого дошкільного віку із ЗПР переважають технічні іграшки, і взагалі відсутні в арсеналі іграшки-головоломки.

У дітей із ЗНМ (ЕГР 3 і ЕГР 4) переважають у середньому (80,4 %) і в старшому (88,9 %) дошкільному віці технічні іграшки, і лише в (9,8 %) дітей середнього дошкільного віку та в (11,1 %) старшого дошкільного віку зафіксовано в перевазі образні іграшки, також у (9,8 %) дітей середнього дошкільного віку зафіксований вибір іграшок-головоломок. У (50 %) дітей із ТПР середнього дошкільного віку (ЕГР 5) зафіксоване переважання образних іграшок і в (40,9 %) цих дітей спостерігається інтерес до технічних іграшок, і лише в (9,1 %) зафіксовано цікавість до іграшок-головоломок. У (60,8 %) дітей із ТПР у старшому дошкільному віці виявлено інтерес до технічних іграшок, і лише в (39,2 %) цих дітей зафіксовано інтерес до образних іграшок. Серед образних іграшок

Таблиця
Результати анкетування родин (батьків) про феномен улюбленої іграшки (у %)

Запитання анкети	Варіанти відповідей	ЕГР 1	ЕГР 2	ЕГР 3	ЕГР 4	ЕГР 5	ЕГР 6
1. Чи є у Вашої дитини улюблена іграшка?	Так	90	60	69	30,5	80	89,5
	Ні	10	40	31	69,5	20	10,5
2. Яка вона?	Образні	90,3	54,9	9,8	11,1	50	39,2
	Технічні	9,7	45,1	80,4	88,9	40,9	60,8
	Іграшки-головоломки	–	–	9,8	–	9,1	–
3. Опишіть епізод прихильності Вашої дитини до улюбленої іграшки	Інтеграція в повсякденне життя (спілкування, сон, харчування)	59,7	39,2	19,5	11,1	29,5	19,6
	Ігрова компетенція	40,3	60,8	80,5	88,9	70,5	80,4
4. Як Ви думаєте, для чого потрібна дитині улюблена іграшка?	Моделювання взаємодії з Іншим у соціумі	9,7	9,8	19,5	22,2	40,9	21,6
	Іграшка як друг та партнер	9,7	29,4	19,5	27,8	29,5	29,4
	Розвиток психічних процесів	50	41,2	48,8	22,2	20,5	29,4
	Формування характеру, особистості та самовираження	30,6	19,6	12,2	27,8	9,1	19,6

батьки називали м'які іграшки (ведмедик Барні, кінь із рюкзаком, енот), ляльки (робот, динозавр, ляльки з іменем, солдатик, персонаж мультфільму) та інші. Технічні іграшки представлені – машинками, танками, потягами, автотреком, іграшковим автомобільним кермом та іншими видами іграшок. Іграшки-головоломки презентовані в основному конструктором LEGO та іншими конструкторами, картонними пазлами.

Епізод прихильності до улюбленої іграшки відображений у відповідях батьків на третє запитання анкети. Більшість відповідей на це запитання поділилась між двома категоріями – інтеграція іграшки в повсякденне життя (спілкування, сон, харчування) дитини та формуванням ігрової компетенції у дітей. У середньому дошкільному віці у (59,7 %) дітей із ЗПР переважає інтеграція іграшки в повсякденне життя, і навпаки в старшому дошкільному віці у (60,8 %) дітей із ЗПР іграшка сприяє формуванню ігрової компетенції. У дітей із ЗНМ III рівня (ЕГР 3 і ЕГР 4) як у середньому (80,5 %) так і в старшому (88,9 %) дошкільному віці улюблена іграшка сприяє формуванню ігрової компетенції. Схожі відповіді дали батьки, які виховують дітей із ТПР, які окреслили, що у (70,5 %) дітей у середньому та у (80,4 %) дітей у старшому дошкільному віці улюблена іграшка сприяє формуванню ігрової компетенції. З-поміж відповідей, які відображають інтеграцію іграшки у повсякденне життя варто відзначити наступні: «Сон із іграшкою», «Бере з собою на прогулянки, в дитячий садочок», «Катає на колясці, обіймає і спить із іграшкою». Інші типи відповідей засвідчують формування ігрової компетенції у дітей: «Вигадає моделі ракет, літаків, дуже емоційно грається», «Подобається гратися машинками на трекові, влаштовує перегони, імітує аварії», «Співає пісні, грає на музичних інструментах».

Призначення улюбленої іграшки було з'ясоване у відповідях батьків на четверте запитання анкети. У (50 %) дітей із ЗПР середнього та (41,2 %) старшого дошкільного віку на першій сходинці дорослі виділили необхідність улюбленої іграшки для розвитку

психічних процесів; на другому місці в рейтингу батьків у (30,6 %) дітей середнього дошкільного віку із ЗПР виділена доречність улюбленої іграшки для формування характеру, особистості та самовираження, а для (29,4 %) дітей старшого дошкільного віку із ЗПР дорослі означили необхідність улюбленої іграшки як друга та партнера.

Призначення улюбленої іграшки для розвитку дітей із ЗНМ III рівня розкрито батьками за наступною логікою. У (48,8 %) дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ III рівня на першій сходинці дорослі виділили необхідність улюбленої іграшки для розвитку психічних процесів, а у (27,8 %) дітей цієї ж категорії старшого дошкільного віку батьки рівноцінно розподілились у відповідях між іграшкою як партнером та другом і формуванням характеру, особистості та самовираженням за допомогою улюбленої іграшки. На другому та третьому місці в рейтингу батьків рівноцінно представлено у (19,5 %) дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ III рівня на необхідність улюбленої іграшки як друга та партнера та розкрито роль іграшки для моделювання взаємодії з Іншим у соціумі, а на останньому місці знаходиться формування характеру, особистості та самовираження. На третьому та четвертому місці за шкалою переваг батьків, які виховують дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня знаходиться 22,2 % на вибір іграшки для моделювання взаємодії з Іншим у соціумі та улюблену іграшку як основу для розвитку психічних процесів.

Доречно відзначити, що батьки, які виховують дітей із ТПР вказують на наявність об'єкта прихильності та окреслюють його призначення для своєї дитини. У рейтингу батьків, які виховують дітей із ТПР середнього дошкільного віку на першому місці (40,9 %) знаходиться моделювання взаємодії з Іншим у соціумі; друге місце (29,5 %) посідає іграшка як друг та партнер; третє місце (20,5 %) належить розвитку психічних процесів з допомогою улюбленої іграшки, а на четвертому місці (9,1 %) знаходиться формування характеру, особистості та самовираження. Рейтинг переваг батьків, які виховують дітей із ТПР старшого дошкільного віку на першому та другому місці (29,4 %) містить рівноцінні позиції – іграшка як друг та партнер і розвиток психічних процесів із допомогою іграшки. На третьому місці в переліку призначення улюбленої іграшки знаходиться у 21,6 % дітей – моделювання взаємодії з Іншим у соціумі, а на четвертому – у 19,6 % дітей формування характеру, особистості та самовираження.

Серед відповідей, які висвітлюють призначення іграшки варто зазначити різні типи, так наприклад, за типом «моделювання взаємодії з Іншим у соціумі» батьки дали такі відповіді: «Для моделювання взаємин з товаришами, у родині й суспільстві», «Моделювання ігрових ситуацій, для розвитку спілкування з іншими дітьми, зокрема з братиком», «Щоб розвивати стосунки між дитиною та дорослими через ляльку»; за типом «іграшка як друг та партнер» дорослі дали такі відповіді: «Іграшка є другом, до якого дитина звикла з народження», «Це його друг і він із ним спить»; за типом «розвиток психічних процесів» батьки надали наступні відповіді: «Іграшка для розвитку уваги, пильності та спостереження», «Для того щоб гратися і розвиватися»; за типом «формування характеру, особистості та самовираження» дорослі констатували про наступне: «Для формування якостей характеру: постійності та відповідальності», «Самовираження та формування особистості», «Для формування прихильності та прив'язаності, цінності особистих речей».

Таким чином, проводячи якісний аналіз анкетування дорослих, ми можемо говорити про ідентичні тенденції у відповідях: *по-перше*, про констатацію об'єкта прихильності, особливого ставлення до нього, єдиного життєвого простору з улюбленою іграшкою, інтеграцію іграшки в повсякденне життя дитини, спілкування із нею; *по-друге*, варто зазначити, що у виборі дорослих у пріоритеті не лише спілкування дитини з улюбленою іграшкою, а й ігрова діяльність. Тому, можна констатувати наявність позитивного ставлення батьків до даного феномену та варто відзначити його розвиваючу роль, яку вони підкреслили.

Отже, проведене нами анкетування батьків не вичерпує усіх аспектів дослідження комунікативної діяльності з улюбленою іграшкою у дошкільників із ЗПР. Саме тому, перспективу подальших наукових розвідок ми вбачаємо у висвітленні результатів емпіричного дослідження даного феномену вже безпосередньо у дітей дошкільного віку із ЗПР.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абраменкова В. В.* Во что играют наши дети: Игрушка и антиигрушка / В. В. Абраменкова. – М. : Яуза, Эксмо, Лепта Книга, 2006. – 640 с.
2. *Васина Е. Н.* Отраженное «Я» в структуре самосознания: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Е. Н. Васина. – Москва, 2006. – С. 91–93.
3. *Минюрова С. А.* Психологические особенности наглядной формы самосознания в детском возрасте: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / С. А. Минюрова. – М., 1995. – 22 с.
4. *Морозов И. А.* Феномен куклы в традиционной и современной культуре (Кросс-культурное исследование идеологии антропоморфизма) / И. А. Морозов. – М. : «Индрик», 2011. – 352 с., ил.
5. *Мухина В. С.* Игрушка как средство психического развития ребенка / В.С. Мухина // Вопросы психологии. – 1988. – № 2. – С. 123 – 128.
6. *Пиаже Ж.* Моральное суждение у ребенка / Ж. Пиаже. – М. : Академический Проект, 2006. – 480 с.
7. *Смирнова Е. О.* Куклы нашего времени [Электронный ресурс] / Е.О. Смирнова // Мама и малыш. – 2005. – № 11. – Режим доступа к ресурсу: www.psyparents.ru
8. *Шостром, Э.* Анти-Карнеги или Человек-манипулятор / Э. Шостром. – М. : Дубль-В: Дельта-92, 1994. – 127 с.
9. *Omelchenko I.* Tools for psychological diagnostics of chronotope of communicative activity of preschool children with delay of mental development: theory and technique / I. Omelchenko // TEKA-Archives of the Commission of Medical Sciences, Polish Academy of Sciences Branch in Lublin. – Lublin : Towarzystwo Wydawnictw Naukowych LIBROPOLIS, 2014. – Vol. 2. – №1.– P. 27–33.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Abramenkova, V. V.* (2006) Vo chto igrajut nashi deti: Igrushka i antiigrushka. Moskva : Jauza, Jeksmo, Lepta Kniga. (In Russian).
2. *Vasina, E. N.* (2006) Otrazhennoe «Ja» v strukture samosoznaniya. Ph.D. Institut psihologii Rossijskoj akademii nauk. (In Russian).
3. *Minjurova, S. A.* (1995) Psihologicheskie osobennosti nagljadnoj formy samosoznaniya v detskom vozraste. Ph.D. Psihologicheskij institut rossijskoj akademii obrazovanija. (In Russian).
4. *Morozov, I. A.* (2011) Fenomen kukly v tradicionnoj i sovremennoj kulture (Kross-kulturnoe issledovanie ideologii antropomorfizma). Moskva : «Indrik». (In Russian).
5. *Muhina, V. S.* (1988) Igrushka kak sredstvo psihicheskogo razvitija rebenka Voprosy psihologii, (2) pp.123–128. (In Russian).
6. *Piazhe, Zh.* (2006) Moralnoe suzhdenie u rebenka. Moskva : Akademicheskij Proekt. (In Russian).
7. *Smirnova, E. O.* (2005) Kukly nashego vremeni. Mama i malysh, [online] (11). Available at: www.psyparents.ru (In Russian).
8. *Shostrom, Je.* (1994) Anti-Karnegi ili Chelovek-manipuljator. Moskva : Dubl-V: Delta-92. (In Russian).
9. *Omelchenko I.* (2014) Tools for psychological diagnostics of chronotope of communicative activity of preschool children with delay of mental development: theory and technique TEKA-Archives of the Commission of Medical Sciences, Polish Academy of Sciences Branch in Lublin. (1) pp. 27 – 33. (In Poland).